

Романов О. І.,
аспірант кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0008-6055-8512

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВИХ ВИПЛАТ ТА КРЕДИТНИХ ПІЛЬГ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Анотація. У науковій статті здійснено дослідження окремих практичних проблем соціального захисту військовослужбовців України в умовах воєнного стану. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі соціальних гарантій у забезпеченні боєздатності та морально-психологічної стійкості Збройних Сил України в умовах повномасштабної війни. Встановлено, що, незважаючи на наявне нормативно-правове забезпечення, система соціального захисту характеризується фрагментарністю, неузгодженістю правових норм та відсутністю механізмів практичної реалізації окремих законодавчих положень.

Проаналізовано сучасний стан законодавства у сфері соціального захисту та виявлено суттєві недоліки, які призводять до встановлення декларативності окремих правових норм. Досліджено практичні аспекти реалізації трьох наступних соціальних гарантій: виплати одноразової грошової допомоги при укладенні першого контракту; надання кредитних пільг (списання відсотків, штрафів, пені за користування кредитом); а також нарахування виплат військовослужбовцям, які перебувають у розпорядженні командира понад два місяці.

У цьому контексті особливу увагу приділено проблематиці зниження рівня соціального захисту тих захисників, які отримали травми (поранення, контузії, каліцтва) під час захисту Батьківщини, але через недосконалість регулювання процедури перебування у розпорядженні позбавлені належного матеріального забезпечення. Обґрунтовано, що підзаконні нормативно-правові акти створюють прогалину в нормативному регулюванні підстав для продовження виплати додаткової винагороди пораненим військовослужбовцям у випадку перебування в розпорядженні командира. Доведено, що відсутність гармонізації термінології у різних нормативно-правових актах створює ризики суттєвого зниження рівня матеріального забезпечення військовослужбовців.

На основі проведеного аналізу розроблено пропозиції про необхідність вдосконалення чинного законодавства. Обґрунтовано необхідність розширення переліку підстав для виплати одноразової грошової допомоги при укладенні першого контракту з метою усунення дискримінації військовослужбовців, які служать до оголошення демобілізації. Запропоновано уніфікувати механізм надання кредитних пільг для контрактників та мобілізованих, скасувавши зайві обмеження. Крім того, аргументовано доцільність законодавчого закріплення гарантій щодо збереження допомоги військовослужбовцям, які перебувають у розпорядженні командира, незалежно від типу отриманої травми чи захворювання.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, військовослужбовець, матеріальне забезпечення, соціальні пільги, правові гарантії, правові прогалини, нормативно-правове регулювання.

Romanov O. I. Selected aspects of legal regulation of monetary payments and credit benefits for military personnel

Abstract. The scientific article investigates specific practical problems regarding the social protection of military personnel of Ukraine under martial law. The relevance of the topic is driven by the increasing role of social guarantees in ensuring the combat readiness and moral-psychological resilience of the Armed Forces of Ukraine during a full-scale war. It has been established that, despite the existing legal framework, the social protection system is characterized by fragmentation, inconsistency of legal norms, and a lack of mechanisms for the practical implementation of certain legislative provisions.

The current state of legislation in the field of social protection is analyzed, and significant shortcomings leading to the declarative nature of certain legal norms are identified. Practical aspects of realizing three specific social guarantees are investigated: the payment of one-time monetary assistance upon concluding the first contract; the provision of credit benefits (cancellation of interest, penalties, and fines); as well as the calculation of payments to military personnel remaining at the disposal of a commander for a period exceeding two months.

In this context, particular attention is devoted to the issue of the diminished social protection of military personnel who sustained injuries (wounds, concussions, maiming) while defending the Motherland, but who are deprived of adequate material support due to imperfections in the regulation of the procedure for being placed "at the disposal" of a commander.

It is substantiated that subordinate legal acts create a gap in the regulatory framework regarding the grounds for continuing the payment of additional remuneration to injured military personnel when they are placed at the disposal of a commander. It is proven that the lack of harmonization of terminology across various regulatory acts creates risks of a significant reduction in the level of material support provided to military personnel.

Based on the conducted analysis, proposals regarding the necessity of improving current legislation have been developed. The necessity of expanding the list of grounds for paying one-time monetary assistance upon concluding the first contract is substantiated in order to eliminate discrimination against military personnel serving until the announcement of demobilization. It is proposed to unify the mechanism for granting credit benefits for military personnel under contract and mobilized personnel by abolishing unnecessary restrictions.

Furthermore, the expediency of legislatively enshrining guarantees to preserve assistance for military personnel placed at the disposal of a commander, regardless of the type of injury or disease sustained, is substantiated.

Key words: *social protection, social security, military personnel, material support, social benefits, legal guarantees, legal gaps, normative-legal regulation.*

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни та дії воєнного стану проблематика соціального захисту військовослужбовців набуває особливої актуальності, тому що від ефективності соціальних гарантій безпосередньо залежить моральний стан армії, рівень її укомплектованості та довіра до держави з боку військовослужбовців. Звідси для підтримання належного рівня мотивації громадян до вступу на військову службу особливого значення набуває справедливе, прозоре та передбачуване правове регулювання гарантій, пільг і компенсацій. Держава має забезпечити баланс між обсягом покладених на військовослужбовців обов'язків та рівнем їхнього соціально-правового захисту.

Актуальність дослідження зумовлена підвищеними ризиками військової служби для життя і здоров'я, значними фізичними та психологічними навантаженнями, що вимагає від держави створення цілісної системи правових, організаційних і матеріальних гарантій. У цьому контексті ефективність соціального захисту визначається здатністю держави забезпечити дієвий механізм гарантій, співмірний із рівнем соціальних ризиків, відповідальності та фізичних і психологічних навантажень, покладених на військових. Водночас

забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців сприяє реалізації їхніх конституційних прав, свобод і виступає важливим чинником зміцнення боєздатності та стійкості Збройних Сил України, забезпечуючи збереження особового складу та підвищення обороноздатності країни.

Проте на практиці виникають різноманітні проблеми, пов'язані з правовими прогалинами, недостатньою конкретизацією нормативно-правових актів, які визначають порядок і обсяг гарантій соціального захисту. Окреслені недоліки призводять до неоднозначності правозастосовної практики, сприяють виникненню соціальної напруги серед військовослужбовців, а також зростанню кількості звернень до суду та до Міноборони як центрального органу виконавчої влади та військового управління. Це знижує довіру до ефективності державної політики у сфері соціального захисту.

Незважаючи на розгалужену систему нормативно-правових актів, правозастосовна практика підтверджує фрагментарність регулювання та труднощі в застосуванні окремих правових норм, особливо у сфері грошового забезпечення та здійснення компенсаційних виплат, пов'язаних з особливим статусом військовослужбовців. Наведене вказує на

об'єктивну необхідність у ґрунтовному аналізі чинного правового регулювання, виявленні його недоліків і розробленні пропозицій щодо вдосконалення правових механізмів з метою забезпечення належного рівня соціальних гарантій для осіб, які виконують військовий обов'язок у надзвичайних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальний захист населення загалом та окремих категорій громадян сьогодні перебуває у центрі уваги багатьох науковців. Вагомий внесок у дослідження загальнотеоретичних засад соціального захисту та права соціального забезпечення зробили такі вчені, як: Н. Б. Болотіна, В. С. Венедіктов, П. Д. Пилипенко, С. М. Прилипко, І. М. Сирота, С. М. Синчук, Б. І. Сташків, О. В. Тищенко, В. І. Щербина та ін. Їхні наукові праці сформулювали підґрунтя для розуміння соціальних, правових та економічних аспектів цієї сфери.

Водночас безпосередньо проблематиці соціального захисту військовослужбовців присвячені дослідження таких учених, як В. С. Павленко, С. П. Пасіка, В. Й. Пашинський, Л. П. Медвідь, Б. М. Шамрай. У науковому доробку вказаних авторів висвітлено як теоретичні, так і практичні аспекти забезпечення прав захисників. Зокрема, В. Й. Пашинський, Л. П. Медвідь, Б. М. Шамрай у своїх працях зосередили увагу на теоретико-правовому визначенні статусу військовослужбовців та правовому регулюванні соціального захисту [1, с. 651–657]. Натомість свої наукові розвідки В. С. Павленко присвятив міжнародно-правовому досвіду забезпечення прав військовослужбовців та аналізу системи національних і міжнародних актів у цій сфері [2, с. 131–133]. Питання адміністративно-правового регулювання соціального забезпечення та вдосконалення механізму реалізації соціальних пільг військовослужбовців стали предметом наукового пошуку С. П. Пасіки [3, с. 1–221]. Особливості забезпечення конституційних прав і свобод військовослужбовців в умовах воєнного стану та специфіку їх обмежень досліджував Б. М. Шамрай [4, с. 70–73], тоді як Л. П. Медвідь охарактеризувала конституційно-правові аспекти прав, свобод та обов'язків військовослужбовців в Україні [5, с. 1–249].

Мета статті – дослідити окремі проблеми соціального захисту військовослужбовців в умовах воєнного стану, провести аналіз чинного законодавства, виявити недоліки і прогалини у правовому регулюванні, а також сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних завдань соціального захисту військовослужбовців є створення умов для реалізації належних прав і свобод, матеріальної та іншої підтримки на відповідному рівні, що підвищує зацікавленість громадян у військовій службі та сприяє ефективному виконанню службових обов'язків. Зважаючи на це, рівень наданих пільг і привілеїв виступає не лише інструментом забезпечення таких умов, а й показником стану соціальної захищеності та ефективності закріплених соціальних та правових гарантій.

Однак фактично ця ефективність часто нівелюється проблемами реалізації правових норм. Системні недоліки правозастосування найбільш гостро проявляються у сфері грошового забезпечення, зокрема щодо виплати одноразової грошової допомоги після укладення першого контракту. Попри те, що ця виплата є важливою соціальною гарантією, фіксуються непоодинокі випадки відмови у її наданні. Найчастіше це стосується ситуацій, коли військовослужбовець укладає контракт із формулюванням «до закінчення особливого періоду або до оголошення рішення про демобілізацію». Така правозастосовна практика не тільки створює правову невідповідність між соціальними гарантіями та фактичним механізмом їх реалізації, а й призводить до безпідставного звуження змісту та обсягу соціальних прав захисників.

Можливість укладення такого виду контракту передбачена абзацом 9 пункту 18 Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого указом Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153/2008 (далі – положення № 1153/2008), відповідно до якого перший контракт про проходження військової служби укладається з особами, які приймаються на військову службу за контрактом під час дії воєнного стану, на особливий період, –

до оголошення демобілізації або на строки, визначені частиною другою статті 23 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [6]. Визначені законодавчі строки є фіксованими календарними періодами, які, залежно від категорії військовослужбовців (рядовий, сержантський чи офіцерський склад), становлять від 1 до 10 років. Тобто законодавець встановив чітку альтернативу: укладення контракту до настання певної події (демобілізації) або укладення строкового контракту на визначений період (наприклад, для осіб рядового складу – 3 роки; для осіб сержантського і старшинського складу – від 3 до 5 років тощо). Саме укладення контракту до демобілізації часто стає формальною перешкодою для отримання одноразової грошової допомоги, оскільки у такому контракті відсутній фіксований строк служби.

Водночас порядок та умови надання одноразової грошової допомоги після укладення першого контракту визначено у пункті 1 розділу XXII наказу Міністерства оборони України від 7 червня 2018 року № 260 (далі – наказ Міноборони № 260), нормами якого передбачено, що одноразова грошова допомога після укладення першого контракту виплачується особам: 1) прийнятим на посади рядового складу строком на 3 роки; 2) прийнятим на посади сержантського і старшинського складу строком на 3 роки і більше; 3) прийнятим на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу строком на 1 рік і більше; 4) які підписали контракт строком на 5 років і більше, із числа військовослужбовців, призначених на посади осіб сержантського і старшинського складу, осіб офіцерського складу після закінчення вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (підготовка яких здійснюється за державним замовленням), за умови вступу до виконання обов'язків за цими посадами [7]. Норми цього підзаконного акта імперативно передбачають виплату допомоги виключно за умови укладення контракту на фіксований календарний строк.

Водночас наказ Міноборони № 260 не містить положень про виплату допомоги особам, які уклали контракт «до оголошення

демобілізації», хоча такий вид контракту передбачений положенням № 1153/2008. Склалася ситуація, за якої вищевказаний наказ, не адаптовано до специфіки контрактів воєнного часу, внаслідок чого, він фактично звужує обсяг соціальних гарантій порівняно з актами вищої юридичної сили. Зазначена нормативна невідповідність фактично позбавляє значну кількість військовослужбовців доступу до передбачених законом соціальних гарантій.

З огляду на вищевикладене, чинна редакція пункту 1 розділу XXII наказу Міноборони № 260 не передбачає підстав для надання одноразової грошової допомоги військовослужбовцям після укладення ними першого контракту у вищевказаному формулюванні, що фактично позбавляє військову частину можливості здійснювати відповідні виплати. Недостатнє нормативне врегулювання породжує стан правової невизначеності та спричиняє значну кількість звернень військовослужбовців із вимогою роз'яснити порядок надання зазначеної допомоги. Така ситуація вказує на необхідність удосконалення нормативного регулювання з метою подолання правової прогалини і забезпечення єдності правозастосовної практики.

Необхідність усунення зазначеної прогалини в наказі Міноборони № 260 впливає безпосередньо з фундаментальних засад національного законодавства. Так, згідно з частиною п'ятою статті 17 Конституції України, держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях [8].

Розвиваючи це конституційне положення, Конституційний Суд України сформулював правову позицію, згідно з якою норми-принципи частини п'ятої статті 17 Основного Закону щодо соціального захисту громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, є пріоритетними та мають безумовний характер. Суд наголошує, що заходи, спрямовані на забезпечення державою соціального захисту вказаної категорії осіб, у зв'язку, зокрема, з економічною доцільністю, соціально-економічними обставинами

не можуть бути скасовані чи звужені [9]. У цьому контексті зупинення пільг, компенсацій і гарантій для військовослужбовців без відповідної матеріальної компенсації є порушенням гарантованого державою права на їх соціальний захист [10].

Вказана позиція знаходить підтримку і в науковій доктрині. Зокрема, слід зазначити, що соціальний захист військовослужбовців, зумовлений особливістю професійних обов'язків, не залежить від розміру доходів цих осіб, чи наявності фінансування з бюджету, а має безумовний характер [11, с. 63].

Більше того, Конституційний Суд України чітко розмежує соціальне забезпечення загального характеру та спеціальний соціальний захист військових. Суд наголошує, що комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення соціального захисту військовослужбовців, зумовлений не їх непрацездатністю або відсутністю достатніх засобів для існування, а особливістю професійних обов'язків, пов'язаних з ризиком для життя та здоров'я, певним обмеженням конституційних прав і свобод, у тому числі права заробляти матеріальні блага для забезпечення собі і своїй сім'ї рівня життя, вищого за прожитковий мінімум [10].

Існуюча ситуація, коли військовослужбовці позбавлені права на одноразову грошову допомогу лише через формулювання у контракті терміну «до закінчення особливого періоду або до оголошення рішення про демобілізацію», є неприпустимою. Таке формальне обмеження фактично звужує обсяг соціальних гарантій, що прямо суперечить імперативним вимогам Основного Закону та висновкам органу конституційної юрисдикції щодо безумовності соціального забезпечення захисників України.

Такий підхід обумовлений конституційними засадами соціальної держави, де гарантії захисту осіб, що виконують військовий обов'язок, мають бути забезпечені незалежно від зовнішніх чи економічних факторів. Тому будь-яке звуження або обмеження реалізації цих гарантій суперечить як самій природі соціального захисту військовослужбовців, так і прямим вимогам статті 17 Конституції України.

Варто наголосити, що досліджувана проблематика не вичерпується лише питанням укладення контракту, а має системний характер і поширюється на інші аспекти соціального захисту. Одним із ключових елементів системи гарантій для військовослужбовців в умовах воєнного стану є належне матеріальне забезпечення осіб, які отримали поранення (травму, контузію, каліцтво) під час захисту Батьківщини та тимчасово втратили працездатність. Оскільки процес тривалого лікування та реабілітації потребує увільнення від виконання службових обов'язків за посадою, чинне законодавство передбачає спеціальний адміністративно-правовий механізм – зарахування у розпорядження відповідних командирів (виведення «поза штат»).

Відповідно до підпункту 15 пункту 116 положення № 1153/2008 зарахування військовослужбовців наказами по особовому складу в розпорядження посадових осіб, які мають право призначення на посади, для вирішення питання щодо подальшого їх службового використання допускається, в тому числі, якщо військовослужбовці перебувають на тривалому лікуванні у зв'язку з отриманим пораненням або хворобою, отриманою в особливий період [6]. Згідно з абзацом першим пункту 11 статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (далі – Закон № 2011-XII), огляд військово-лікарською комісією для вирішення питання про потребу у тривалому лікуванні проводиться не пізніше ніж через чотири місяці від початку лікування [12]. Отже, законодавець визначає чотиримісячний строк як контрольний період, після завершення якого необхідність подальшого лікування потребує обов'язкового підтвердження військово-лікарською комісією.

Чинне законодавство передбачає спеціальний порядок грошового забезпечення для військовослужбовців, які за станом здоров'я зараховані у розпорядження відповідних командирів (виведені «поза штат»). Відповідно до пунктів 1, 5 розділу XXVIII наказу Міністерства оборони № 260 грошове забезпечення військовослужбовцям, зарахованим у розпорядження відповідних командирів або звіль-

ним від посад, виплачується в розмірі грошового забезпечення, яке військовослужбовці отримували за зайнятими посадами до зарахування в розпорядження, але не більше ніж два місяці. Грошове забезпечення військовослужбовцям після перебування у розпорядженні понад два місяці виплачується в розмірі окладу за військовим званням та надбавки за вислугу років, за винятком випадків продовження строків виплати за рішенням Міністра оборони України [7].

Аналіз та синтез наведених норм дозволяє констатувати наявність нормативного дисбалансу між строками лікування та періодом збереження належного грошового забезпечення. Тоді як законодавець визнає необхідність тривалого лікування і встановлює контрольний строк огляду військово-лікарською комісією через чотири місяці, гарантія збереження грошового забезпечення у повному обсязі діє лише протягом перших двох місяців перебування у розпорядженні, що фактично залишає військовослужбовця без належної фінансової підтримки на подальших етапах лікування та реабілітації.

Такий підхід призводить до критичного зниження рівня доходів військовослужбовця. Наприклад, для військового із званням рекрут оклад за військовим званням становить лише 440 грн. Навіть з урахуванням надбавки за вислугу років, внаслідок припинення виплати посадового окладу та додаткових видів грошового забезпечення, сукупний місячний дохід часто не досягає навіть рівня прожиткового мінімуму та становить близько 1000 грн на місяць, що ставить захисника у скрутне матеріальне становище під час лікування.

Частково врегулювати цю ситуацію була покликана постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 (далі – постанова № 168), пункт 1¹ якої запровадив спеціальний компенсаторний механізм. Відповідно до цієї норми, військовослужбовцям, які у зв'язку з пораненням (контузією, травмою або каліцтвом), пов'язаним із захистом Батьківщини, визнані військово-лікарською комісією обмежено придатними до військової служби або непридатними до військової служби з переоглядом через 6-12 місяців та зараховані у розпорядження відповідних

командирів, протягом двох місяців з дня зарахування у розпорядження (без врахування часу перебування у відпустці та на лікуванні) виплачується грошове забезпечення (без урахування додаткової винагороди) за останньою займаною посадою у повному обсязі. Після перебування у розпорядженні понад два місяці і до закінчення перебування у розпорядженні таким військовослужбовцям щомісяця виплачується оклад за військовим званням, надбавка за вислугу років та додаткова винагорода у розмірі 20100 гривень [13].

Втім, подальше правозастосування цієї норми стало неможливим внаслідок прийняття Закону України № 3621-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист», який набрав чинності 4 травня 2024 року. Цим законом було скасовано поняття «непридатні до військової служби в мирний час, обмежено придатні у воєнний час» та створено правову невизначеність у механізмі реалізації цієї соціальної гарантії [14].

У зв'язку з цим виникає суттєва правова прогалина. Постанова КМУ № 168, що регулює виплату 20100 гривень, продовжує використовувати термін «обмежено придатний», який вилучено із правового обігу. Військовослужбовці, які раніше підпадали під цю категорію, під час проходження повторного медичного огляду можуть отримати статус «придатні до служби у військових частинах забезпечення, ТЦК та СП, ВВНЗ, навчальних центрах, закладах (установах), медичних підрозділах, підрозділах логістики, зв'язку, оперативного забезпечення, охорони». У ситуації, коли для таких військовослужбовців відсутні вакантні посади у відповідних підрозділах і вони продовжують перебувати у розпорядженні командира понад два місяці, виникає ризик припинення виплати належного грошового забезпечення.

Окрім того, поза увагою законодавця залишається категорія військовослужбовців, виведених у розпорядження у зв'язку із захворюванням. Чинна редакція постанови КМУ № 168 прив'язує право на отримання виплати виключно до травми (поранення, контузії, каліцтва), пов'язаних із захистом Батьків-

щини. Такий підхід створює дискримінаційні умови для захисників, які втратили здоров'я внаслідок захворювань, набутих в особливий період. Це стосується як захворювань, безпосередньо пов'язаних із захистом Батьківщини, так і тих, які пов'язані із проходженням військової служби (зокрема тих, що виникли під час перебування у військових частинах та установах). Оскільки в обох випадках військовослужбовці можуть потребувати тривалого лікування та соціальної підтримки, обмеження їх у правах є невиправданим.

Отже, утворюється категорія військовослужбовців, які перебуваючи на довготривалому лікуванні, через невідповідність підзаконних актів нормам закону можуть бути позбавлені належного соціального забезпечення. Вирішення цієї проблеми потребує негайної уніфікації термінології у постанові Кабінету Міністрів № 168 із чітким поширенням права на виплату 20100 гривень на військовослужбовців, які визнані придатними до служби у військових частинах забезпечення, ТЦК та СП, ВВНЗ, навчальних центрах, закладах (установах), медичних підрозділах, підрозділах логістики, зв'язку, оперативного забезпечення, охорони, але фактично не призначені на посади та перебувають у розпорядженні командира. При цьому важливо законодавчо закріпити, що підставою для такої виплати є не лише бойова травма, а й захворювання, пов'язане із захистом Батьківщини або проходженням військової служби, оскільки в обох випадках військовослужбовець втрачає працездатність внаслідок виконання військового обов'язку.

Також однією із важливих пільг для військовослужбовців виступає можливість списання відсотків за користування кредитними коштами, яка передбачена у пункті 15 статті 14 Закону № 2011-XII. Відповідно до вказаної правової норми військовослужбовцям, які були призвані на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період або на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період на весь час їх призову, а також їх дружинам (чоловікам), а також іншим військовослужбовцям, під час дії особливого періоду, які брали або беруть участь у захисті незалеж-

ності, суверенітету та територіальної цілісності України і брали безпосередню участь, зокрема, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України, їх дружинам (чоловікам) – штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, у тому числі банками, та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом не нараховуються [12].

Системний аналіз цієї правової норми свідчить про наступне. По-перше, вбачається різне ставлення законодавця до контрактників та мобілізованих осіб. Так, для військовослужбовців за контрактом передбачено, що відсотки за користування кредитом не нараховуються лише у випадку, якщо вони брали або беруть безпосередню участь у заходах із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії в Донецькій і Луганській областях. По-друге, пільга поширюється на дружин (чоловіків) мобілізованих осіб і не охоплює другого з подружжя військовослужбовців за контрактом, що істотно звужує обсяг соціального захисту цієї категорії. По-третє, у роз'ясненнях Генерального штабу Збройних Сил України зазначається, що військовослужбовцям, які перебувають на інших видах військової служби ніж мобілізовані, відповідна пільга надається лише за період їхньої безпосередньої участі в зазначених заходах в особливий період [15]. Водночас із наведеної правової норми безпосередньо такий правовий висновок не випливає.

Тобто, для контрактників фактичне застосування пільги обмежене як часом, так і місцем їхньої безпосередньої участі у вищезазначених заходах. Вона діє за умови їхнього перебування безпосередньо в районах та в період виконання бойових завдань. Від-

повідно, після вибуття військовослужбовця із зони бойових дій, кредитні зобов'язання знову діють у загальному порядку (нараховуються та відсотки за користування кредитом).

Слід визнати, що пільга має вибірковий характер і ставить умову виконання бойових завдань. Натомість для мобілізованих військовослужбовців законодавство не передбачає подібних умов. Незалежно від того, чи брав мобілізований участь у бойових діях, списання відсотків за користування кредитом, пені, штрафних санкцій здійснюється в обов'язковому порядку. Це створює дисбаланс між категоріями військовослужбовців, що може бути розцінене як дискримінація стосовно осіб, які проходять службу за контрактом.

Висновки. Система соціально-правового захисту військовослужбовців перебуває у стані постійної трансформації, зумовленої як воєнними викликами, так і зміною соціально-економічних умов. Соціальні гарантії військовослужбовців повинні забезпечуватися через комплексну та ефективну взаємодію відповідальних державних органів у різних сферах життєдіяльності. Держава зобов'язана створити для військовослужбовців гідні умови життя, що сприятиме якісному виконанню їх обов'язків, підвищенню престижу військової служби та її авторитету. Для вирішення окреслених проблем та забезпечення реального, а не декларативного соціального захисту, пропонується здійснити такі конкретні кроки щодо вдосконалення нормативно-правових актів:

1. внести зміни до пункту 1 розділу XXII наказу Міністерства оборони України № 260. Необхідно доповнити перелік підстав для виплати одноразової грошової допомоги після укладення першого контракту новим положенням, яке прямо передбачає виплату цієї допомоги особам, що уклали контракт із формулюванням «до закінчення особливого періоду або до оголошення рішення про

демобілізацію», що дозволить усунути правову невизначеність та відновити соціальну справедливість щодо захисників, які служать без фіксованого строку;

2. уніфікувати умови надання кредитних пільг у статті 14 Закону України № 2011-XII. Доцільно викласти пункт 15 цієї статті в новій редакції, прибравши для військовослужбовців за контрактом обмежувальну умову щодо обов'язкового перебування в зоні бойових дій для ненарахування відсотків та штрафних санкцій. Соціальна гарантія має діяти за фактом проходження військової служби в особливий період, аналогічно до механізму, який діє для мобілізованих осіб. Також слід поширити дію цієї пільги на другого з подружжя контрактника.

3. внести зміни до пункту 1¹ постанови Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168 шляхом зміни підстави для виплати додаткової винагороди у розмірі 20100 гривень. Зокрема, право на цю виплату має бути чітко закріплене за військовослужбовцями, які за результатами медичного огляду визнані придатними до служби у військових частинах забезпечення та інших визначених законодавством установах, але продовжують перебувати у розпорядженні відповідних командирів понад два місяці. Обов'язковою умовою для здійснення такої виплати має виступати виведення у розпорядження командира у зв'язку з пораненням (контузією, травмою або каліцтвом), або захворюванням. Така законодавча новела унеможливить звуження обсягу прав захисників та гарантуватиме їм належний рівень матеріального забезпечення до моменту призначення на посаду або звільнення. Водночас пропонується уніфікувати підхід до соціального забезпечення, поширивши дію зазначеної гарантії не лише на поранення, а й на захворювання, пов'язані як із захистом Батьківщини, так і з проходженням військової служби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Пашинський В. Й., Медвідь Л. П., Шамрай Б. М. Правовий статус та соціальний захист військовослужбовців: поняття і правове регулювання. 2023. С. 651–674. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-320-0-33> (дата звернення: 23.01.2026).
2. Павленко В. С. Захист прав військовослужбовців та їх сімей: міжнародно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 131–133. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/32> (дата звернення: 23.01.2026).

3. Пасіка С. П. Адміністративно-правове регулювання соціального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 221 с. URL: <https://uacademic.info/download/file/0411U005934/dis.doc> (дата звернення: 23.01.2026).
4. Шамрай Б. М. Правові аспекти обмеження конституційних прав та свобод військовослужбовців під час дії правового режиму воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 3 (28). Т. 1. С. 70–73. URL: [https://doi.org/10.32837/ruuv.v1i3\(28\).322](https://doi.org/10.32837/ruuv.v1i3(28).322) (дата звернення: 23.01.2026).
5. Медвідь Л. П. Права, свободи та обов'язки військовослужбовців в Україні: конституційно-правові аспекти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2016. 249 с. URL: <https://uacademic.info/download/file/0416U003034/dis.doc> (дата звернення: 23.01.2026).
6. Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: указ Президента України від 10 грудня 2008 р. № 1153/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text> (дата звернення: 23.01.2026).
7. Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам: наказ Міністерства оборони України від 07 червня 2018 року № 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18#Text> (дата звернення: 23.01.2026).
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 23.01.2026).
9. Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2016 року № 7-рп/2016 у справі № 1-38/2016 за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень другого речення частини сьомої статті 43, першого речення частини першої статті 54 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-16#Text> (дата звернення: 23.01.2026).
10. Рішення Конституційного Суду України від 17 березня 2004 року № 7-рп/2004 у справі № 1-13/2004 за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, четвертої статті 59 Закону України «Про Державний бюджет України на 2003 рік» (справа про соціальний захист військовослужбовців та працівників правоохоронних органів). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-04#Text> (дата звернення: 23.01.2026).
11. Грень Т. Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 6. Т. 33 (72). С. 80–84. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/13> (дата звернення: 23.01.2026).
12. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 23.01.2026).
13. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.01.2026).
14. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист: Закон України від 21.03.2024 № 3621-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3621-20#Text> (дата звернення: 23.01.2026).
15. Лист Генерального штабу Збройних Сил України № 300/3/2445 від 31.12.2024. URL: https://dostup.org.ua/request/139325/response/425924/attach/1/pdf?cookie_passthrough=1 (дата звернення: 23.01.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 30.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.04.2026